

ÇOCUK MAHPUSLAR:

TUTULMA ŞARTLARI VE İNFAZ USULLERİ

Nisan 2022

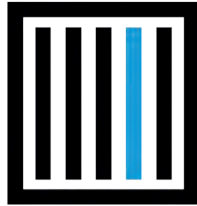

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

ÇOCUK MAHPUSLAR: TUTULMA ŞARTLARI VE İNFAZ USULLERİ

Bu rapor, bir tamamlayıcı rapor olarak Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nde takip ettiği periyodik incelemeye sunulmak üzere; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve ilgili metinler dayanak alınarak hazırlanmıştır.

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

Hakkımızda

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), 2006 yılında insan hakları ihlalleri anlamında en riskli mekânlardan biri olan hapisanelerde, mahpusların hak ve özgürlüklerini korumak; haklar, koşullar ve uygulamalar bağlamında hapisanelerin uluslararası insan hakları standartlarına ve insan onuruna uygun hale getirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Hazırlayan

Cansu Şekerci

Tasarım

Tutku Sönmez

Proje Destekçileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği çalışmaları İsveç Büyükelçiliđi tarafından desteklenmektedir. Çalışmaların içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup, üretilen yayınlar, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliđi, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

Bu belge Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliđi finansal desteği ile hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil toplum Derneği (CİSST) sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliđi'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Giriş	6
Değerlendirmeler	9
• Genel Uygulama Tedbirler	9
• Özel Koruma Tedbirleri: Kanunla İhtilafa Düşmüş Çocuklar	12
• Unutulan Bir Başlık: İhlallerle Mücadele	17
Sonuç	19
Ek: Tavsiye Listesi	20

GİRİŞ

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), 2006 senesinden beri hapishaneler alanında hak temelli izleme ve savunuculuk faaliyetleri yürütmektedir. Yaşanan hak ihlallerinin önüne geçilmesi ve tutulma şartlarının iyileştirilmesi için ilgili denetim mekanizmalarına başvurular yapar, kamuoyunu bilgilendirir ve alan araştırmalarına katkı sağlar. Çalışmalarını özel ihtiyaç sahibi mahpuslar üzerinden yürütür. Bu mahpus gruplarından biri de hapishanedeki çocuklardır. “Hapiste Çocuk” tematik alanı, hem kanunla ihtilafa düşerek hapsedilen 12 -18 yaş arası çocuklar hem de anneleriyle birlikte hapsedilen 0-6 yaş arası çocuklar hakkında çalışmalarını yürütür.

Bu tamamlayıcı raporda CİSST Hapiste Çocuk tematik alanının izleme, savunuculuk ve raporlama faaliyetleriyle elde ettiği veriler, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 30. Yılında Türkiye’de Çocuk Mahpus Olmak tematik raporu , Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları), Türkiye’nin birleştirilmiş dördüncü ve beşinci periyodik raporu (Periyodik Rapor) ve halihazırdaki uygulamalar değerlendirilmiştir. Rapor, bir tematik alana özgü hazırlandığı için Periyodik Raporun yalnızca hapishanedeki çocuklarla ilgili kısmına dair analizler yapılmıştır.

Devletin sivil toplum ve ceza adalet politikaları dolayısıyla çocuk mahpuslara erişim çok sınırlıdır. Dolayısıyla çocuklar, bu raporun oluşturulmasında doğrudan katkı sağlayamamıştır. Bunun yerine aktarımlar, CİSST’in bilgi edinme yöntemleri aracılığıyla sağlanmıştır.

Bu yöntemler; mektuplaşma faaliyetleri ve avukat ziyaretleri, çocukların aileleri ve avukatlarının aktarımları, basın taraması, bilgi edinme başvuruları, alandaki akademi ve sivil toplum çalışmaları olarak özetlenebilir.

CİSST, çocuk mahpuslara dair hak savunuculuğunu iki boyut üzerinden yürütmektedir. İlki, hapis cezasına alternatif yöntemleri savunmak; ikincisi ise halihazırda hapishanelerdeki çocukların BMÇHS ve tüm ilgili çocuk hakları metinlerinde yer alan haklarına erişimleri için insan hakları başvuruları yapmaktır.

Periyodik Raporda çocuk mahpuslar, “Kanunla ihtilafa düşmüş çocuklar, mağdurlar ve tanıklar” başlığı altında incelenmiştir. Burada çocukların tutulduğu kurumlara ilişkin yapısal bilgilere nispeten yer verilmiş ancak tutulma şartları dolayısıyla haklarına erişip erişemedikleri, BMÇHS ve ilgili metinleri kapsayacak şekilde ortaya konmamıştır. Böylelikle hapsedilmenin onarıcı adalet açısından etkisi ve çocukların uğradıkları hak ihlalleri, Periyodik Rapora yansımamıştır.

DEĞERLENDİRMELER

GENEL UYGULAMA TEDBİRLERİ

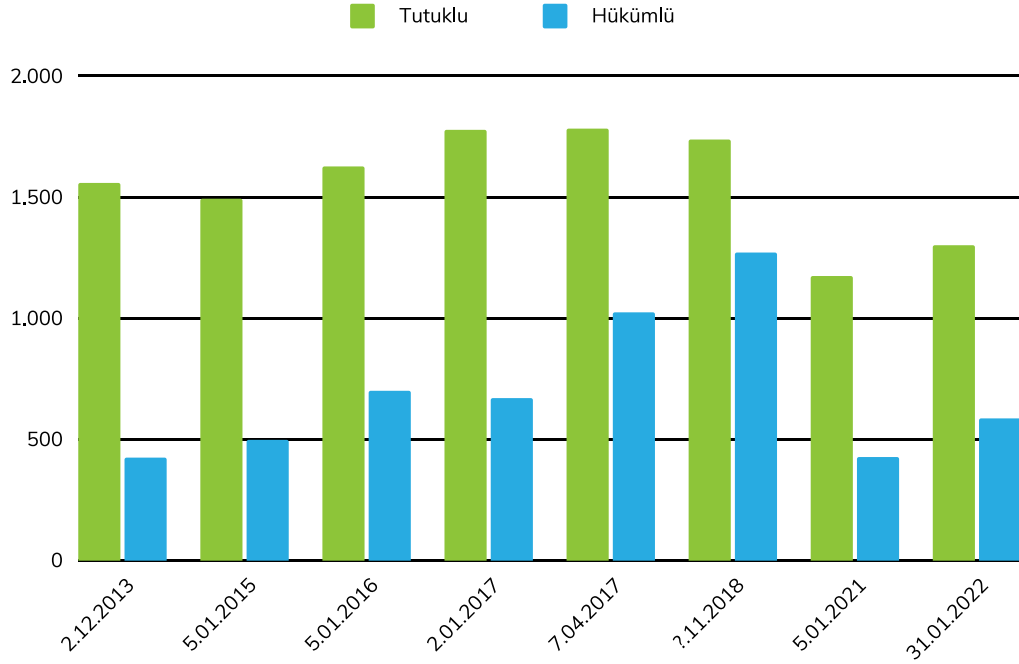
Periyodik Raporun “Genel Uygulama Tedbirleri” başlığında yerel strateji belgelerine yer verilmiştir. Bu belgelerden biri, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ‘Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı’dır. 2013-2017 yıllarına ait bir planlamayı kapsayan bu belgede çocuk adalet sisteminin çocuklara özgü yaptırım uygulamalarına sahip olmadığı, tutuklamaya ilişkin genel uygulamaların çocuklar için de geçerli olduğu, Çocuk Koruma Kanunu’nda öngörülen düzenlemelerin uygulamaya geçmediği, tutuklamanın son çare olarak görülmediği vurguları yer almaktadır. Eylem planında çocuk adalet sisteminin çocuğu ceza sisteminin dışına yönlendiren yöntemlerle iyileştirilmesi hedeflenmişse de uygulamada bu yönde bir iyileştirme izlenmemiştir. Dolayısıyla bu tespitler, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

Tablo 1’de yer alan istatistikler, Adalet Bakanlığı’nın dönem dönem açıkladığı resmi istatistiklerdir. 2017’den itibaren açıklanan veriler son derece sınırlı olduğundan sivil toplum, düzenli bir istatistiksel izleme yapamamıştır. CİSST’in çocuk mahpusların nüfuslarına dair yaptığı bilgi edinme başvuruları da bakanlıkça yanıtızsız bırakılmıştır. Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü (CTE), hapisane istatistiklerinin düzenli olarak paylaşılmasına bir dönem ara verse de 2021’in başından itibaren resmi internet sitesinde bu istatistiklere yer vermektedir. 2021 yılında çocuk mahpus sayısındaki düşüş, koronavirüs etkisi altındaki infaz mevzuatı değişikliklerine dayanmaktadır. 15 Nisan 2020’de yayınlanan 7242 sayılı yasayla koşullu salıverilme süreleri değişmiş, infaz hesaplamasında 12-15 yaş arasında hapisanede geçirilen her bir gün 3 gün, 15-18 yaş arasında hapisanede geçirilen her bir gün 2 gün sayılmıştır. Salgın döneminde yapılan bu değişiklikler, hükümlü çocuklar için tahliyelerinin yaklaşması anlamına gelirken tutuklu çocukların alternatif yollarla denetimde tutulmalarına ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

TABLO – 1 Çocuk Mahpuslar Nüfusu¹²³⁴⁵⁶⁷

Tablo 1’de yer alan istatistikler, Adalet Bakanlığı’nın dönem dönem açıkladığı resmi istatistiklerdir. 2017’den itibaren açıklanan veriler son derece sınırlı olduğundan sivil toplum, düzenli bir istatistiksel izleme yapamamıştır. CİSST’in çocuk mahpusların nü-

fuslarına dair yaptığı bilgi edinme başvuruları da bakanlıkça yanıtız bırakılmıştır . Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), hapisane istatistiklerinin düzenli olarak paylaşılmasına bir dönem ara verse de 2021’in başından itibaren resmi internet sitesinde bu istatistiklere yer vermektedir. 2021 yılında çocuk mahpus sayısındaki düşüş, koronavirüs

1. Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017 “2.5.1 Çocuk Adalet Sistemi” başlığı <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15-1.pdf> Erişim Tarihi: 14.02.2022
2. 02.12.2013, 05.01.2015, 05.01.2016 ve 02.01.2017 tarihli veriler, CTE’nin 2013 (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20820191409012013-rapor.pdf>), 2014 (https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20820191409332014_rapor.pdf), 2015 (<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20820191410032015-rapor.pdf>) ve 2016 (https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/20820191410332016_faliyet_raporu.pdf) yılları faaliyet raporlarından alınmıştır. Tüm raporların erişim tarihi: 11.02.2021
3. 07.04.2017 tarihli veri, milletvekili Onursal Adıgüzel’in soru önermesine Adalet Bakanlığı tarafından verilen 19.07.2017 tarihli cevaptan alınmıştır.
4. Kasım 2018 tarihli veri, Adalet Bakanlığı’nın TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’na yaptığı sunumdan alınmıştır.
5. 05.01.2021 tarihli veri, CTE’nin resmi internet sitesinden alınmıştır. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-4.pdf> Erişim tarihi: 11.02.2021
6. 31.01.2022 tarihli veri, CTE’nin resmi internet sitesinden alınmıştır. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-4.pdf> Erişim Tarihi: 14.02.2022
7. CTE’nin sitesinden alınan verilerde veriler aynı link üzerinden güncellendiği için linkte tıklanıldığında son tarihli açıklanan veriye erişilmektedir.

etkisi altındaki infaz mevzuatı değişikliklerine dayanmaktadır. 15 Nisan 2020’de yayınlanan 7242 sayılı yasayla koşullu salıverilme süreleri değişmiş, infaz hesaplamasında 12-15 yaş arasında hapisanede geçirilen her bir gün 3 gün, 15-18 yaş arasında hapisanede geçirilen her bir gün 2 gün sayılmıştır. Salgın döneminde yapılan bu değişiklikler, hükümlü çocuklar için tahliyelerinin yaklaşması anlamına gelirken tutuklu çocukların alternatif yollarla denetimde tutulmalarına ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Periyodik Raporun “Genel Uygulama Tedbirleri” başlığında ayrıca hapisaneler alanında faaliyet gösteren bağımsız izleme kurulları anılmaktadır. Özellikle Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), ulusal önleme mekanizması olarak önemli bir işleve sahiptir. Bunun dışında il/ilçe insan hakları kurulları, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu hapisane ziyaretleri yapar. Bu kurullar, genelde mahpusların ya da yakınlarının başvuruları üzerine harekete geçer. Çocuk mahpuslar için bu kurullara erişim, kendilerinin ve ailelerinin kurulları tanımamaları dolayısıyla bir yetiştikten çok daha zordur. Anılan bu kurullardan herhangi birinin hapisanede bulunan çocuklarla ilgili sistemli incelemeler yaptığının ilişkin rapor bulunmamaktadır. TİHEK’in 2017-2020 yıllarını kapsayan toplam 79 ziyaretinden sadece ikisi çocuk hapisanelerine gerçekleşmiştir.⁸ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’nun yayınladığı 27. Yasama dönemi 1. Devre faaliyet raporunda çocuk mahpuslara ilişkin BMÇHS’de yer alan haklarından çok daha sınırlı bir izleme yapıldığı gözlemlenmektedir. Öte yandan annelerinin yanında tutulan 0-6 yaş çocuklar, bu komisyonun izlemelerinde daha geniş yer bulmuştur. İnsan hakları kurulları ile ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının ziyaret raporları ise kamuoyuyla paylaşılmamaktadır.

İZLEME KURULLARI, ÇOCUKLA İLETİŞİM BECERİLERİ VE ÇOCUK HAKLARI BİLİNCİ GELİŞMİŞ UZMANLAR İLE OLUŞTURULMALI VE BU KURULLAR, BMÇHS’DEKİ HAKLARIN İZLENEBİLECEĞİ BİR KONTROL LİSTESİYLE HERHANGİ BİR İHBARA GEREK OLMASIZIN PERİYODİK OLARAK VE ÇOCUKLARIN MİSİLLEMeye MARUZ KALMAYACAĞI GARANTİ ALTINA ALINARAK İZLEME VE KONTROL ZİYARETLERİNDE BULUNMALIDIR.

8. 2018 yılında İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’na, 2019 yılında Ankara Sincan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’na ziyaret yapıldığı yıllık faaliyet raporlarında yer almaktadır. <https://www.tihek.gov.tr/kategori/faaliyet-raporlari/> Erişim tarihi: 25.01.2022

ÖZEL KORUMA TEDBİRLERİ: KANUNLA İHTİLAFA DÜŞMÜŞ ÇOCUKLAR

Periyodik Raporun “Kanunla ihtilafa düşmüş çocuklar, mağdurlar ve tanıklar” başlığında çocuk adalet yönetimi (madde 40) aktarılırken çocuklar için ihtisaslaşmış mahkemelerden bahsedilmektedir. Mevzuata göre çocuklar, suç tipine göre çocuk mahkemeleri ya da çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanmaktadır. Bu kuralın istisnası; o adli yargı bölgesinde çocuk mahkemelerinin bulunmaması dolayısıyla genel mahkemenin “çocuk mahkemesi sıfatıyla” yargılamayı yürütmesi ya da mahkemelerin çocuklar ve yetişkinlerin ortak bir suça ilişkin aynı dosyada ama yetişkin mahkemesinde yargılanmasına karar vermesidir. Soruşturma aşamasında yetişkinler gibi çocukların da tutuklanmasına ya da adli kontrol altına alınmasına sulh ceza hakimlikleri karar verir. Sulh ceza hakimlikleri, soruşturma aşamasında bir hakimin karar vermesi gereken görevlerde yer alır. Kovuşturma aşamasında çocukların çocuk hakları alanında bir uzman hakimle muhatap olması yasada düzenlenmişken soruşturma aşamasında böyle bir gereklilik gözetilmemiştir. Çocukların yetişkin mahkemelerinde yargılanması ya da sulh ceza hakimlikleri tarafından tutukluluk kararları verilmesi, çocuk adalet sistemi üzerinde uzmanlaşmış uygulayıcılara erişilemediğini gösterir.

Adalet Bakanlığı'nın 2015-2019 yıllarını kapsayan stratejik planındaki hedeflerinden biri, çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırılmasıdır.⁹ 5 yıllık planın sonunda 4 adet çocuk ağır ceza mahkemesi, 12 adet çocuk mahkemesi eklendiği görülmektedir.¹⁰ 2020 yılı itibariyle Türkiye genelinde 22 çocuk ağır ceza mahkemesi, 112 çocuk mahkemesi bulunmaktadır.¹¹

Anneleriyle tutulan çocuklar için anne-çocuk üniteleri, Ankara ve Diyarbakır hapisanelerinde projelendirilmiş, alınan son güncel bilgiye göre Ankara'da mahpus kabulüne baş-

0-6 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIYLA TUTULAN TUTUKLU KADINLAR İÇİN TUTUKLAMAYA ALTERNATİF DENETİMLİ SERBESTLİK TEDBİRLERİ ZORUNLU HALE GETİRİLMELİ, HÜKÜMLÜ KADINLAR İÇİN İSE ALTERNATİF İNFAZ YÖNTEMLERİNİN UYGULANMALIDIR. HEM ALTERNATİF TEDBİRLERDE HEM DE ANNE-ÇOCUK ÜNİTESİNDEN FAYDALANMADA ANNELERİN SUÇ TİPİ DİKKATE ALINMAKSIZIN İNFAZDA EŞİTLİK SAĞLANMALIDIR.

9. Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019 “Çocuklara Yönelik Adli Süreçlerin Yeniden Yapılandırılması” <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/24122019093342Stratejik-Plan-2015-2019.pdf> Erişim Tarihi: 14.02.2022

10. Sayılar, Adalet Bakanlığı'nın 2014 ve 2020 yılı faaliyet raporları karşılaştırılarak edinilmiştir.

11. Adalet Bakanlığı 2020 Faaliyet Raporu <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/942021140107Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202020%20Y%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu%2009.04.2021.pdf> Erişim Tarihi: 25.01.2022

lamıştır. Anneleriyle tutulan çocukların sayısı pandemi dönemi öncesinde Kasım 2018¹² itibarıyla 743 , pandemiden sonra Mart 2021 itibarıyla 345 olarak açıklanmıştır.¹³ 15 Nisan 2022 tarihinde yapılan yasa değişikliğiyle hapisanede çocuğuyla tutulan kadınların denetimli serbestlik, infaz er-teleme ya da koşullu salıverilme süreleriyle ilgili lehe düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerin suç tipi ayrımı yaptığı görülmektedir. Öte yandan anne-çocuk ünitelerinin sınırlı kapasitesi dolayısıyla bu ünitelerden faydalanmak için de suç tipinin gözetileceği endişesi bulunmaktadır.

Periyodik Raporda özgürlüğünden yoksun ve alıkonulan çocuklara yönelik tedbirler (madde 37 b-d) aktarılırken kurulan 5 çocuk destek merkezi (ÇODEM)'nden bahsedilmiştir. ÇODEM'lerde uygulanan bakım tedbiri, Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden¹⁴ biridir. BMÇHS madde 37 kapsamında çocuğu "özgürlüğünden yoksun bırakan" bir uygulama olarak anılması, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin çocuk adalet sistemindeki yeri ile ilgili bir politika sorununa da işaret eder. BMÇHS madde 37 kapsamına göre özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuklar; Aile Bakanlığı çatısı altındaki ÇODEM'lerde değil, Adalet Bakanlığı çatısı altındaki çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde tutulmaktadır.¹⁵

Tablo – 2 Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının Coğrafi Dağılımı
(Ankara, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri, Mersin)

12. Adalet Bakanlığı'nın TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na yaptığı sunumdan alınmıştır.

13. CTE'nin 2021/01 numaralı 09.03.2021 tarihli basın açıklaması <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/basin-aciklamasi09032021045708> Erişim Tarihi: 14.02.2022

14. Çocuk Koruma Kanunu madde 5

15. Raporumuzun devamında bu iki infaz kurumu birlikte anılırken "çocuk hapisanesi" söylemi kullanılmaktadır.

Tablo – 3 Çocuk Eğitimevlerinin Coğrafi Dağılımları
(Ankara, Elazığ, İstanbul, İzmir)

Periyodik Rapordaki hapisane sayılarının ve lokasyonların yukarıdaki haritalardan farklı olması, rapor yazım tarihlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. En güncel haliyle çocuk hapisaneleri yukarıdaki tablolarda belirtilen illerde bulunmaktadır. Çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları, tutuklu çocuklar ile hükümlü olup da disiplin cezası olarak kapalıya gönderilen çocuklar içindir. Çocuk eğitimevleri ise 'kapalıya iade' disiplin cezası uygulanmayan hükümlü çocuklar içindir. Çocuk hapisanelerinin kapasite ve lokasyonlarına göre çocuklar, geçici ya da sürekli olarak yetişkin hapisanelerinin çocuk koğuşunda da kalabilmektedir. Özellikle kız çocukları için yetişkin hapisanesinde tutulmak bir istisna değil, asıl uygulama haline gelmiştir.

Çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının tutulma şartları, eğitimevlerinden ağırdır. Çocukların burada dış dünyayla iletişimleri, eğitim-öğrenim hakkından faydalanmaları, boş zaman aktiviteleri ve kültürel faaliyetlere erişimleri son derece sınırlıdır. Eğitimevlerinde bu haklara ulaşım nispeten daha kolaylaştırılmıştır. Yetişkin hapisanelerinin çocuk koğuşlarında kalan çocuklar ise haklara erişim açısından daha zorlayıcı şartlar altındadır. Çocuk mahpuslar izlenirken bu üç farklı kurumun birden incelenmesi alandaki asıl durumu ortaya koyacak ve kapsayıcı olacaktır.

Çocukken tutuklanıp 18 yaşına girdikten sonra da yargılaması devam eden gençler için özel bir mevzuat düzenlemesi yoktur. Kural olarak bir çocuğun hakkındaki hapis cezası kesinleştiğinde doğrudan eğitimevine gönderilir. Eğitimevleri yetişkinlerin tutulduğu açık ceza infaz kurumlarının çocuk infaz sistemindeki muadilidir. Uzun süren ya da 18 yaşa yakın başlayan yargılamalar dolayısıyla hakkındaki hüküm 18. Yaş gününde kesinleşmeyen çocuklar, eğitimevine ya da muadili olan açık hapishaneye doğrudan gönderilme hakkını kaybetmektedir; artık tümüyle yetişkinlerin infaz şartlarına tabi olurlar. Bu da hapis cezasına ve suç türüne göre açık hapishaneye geçme sürelerinin erteleneceği anlamına gelir. Nasıl ki kişinin cezalandırılmasında suç işlediği iddia edilen andaki yaşı

ceza miktarında belirleyici oluyorsa infazda da cezanın kesinleştiği değil, suç işlediği iddia edilen andaki yaşı belirleyici olmalıdır. Böylece çocukların uzun yargılamaları ya da yaşları dolmasına kısa süre kala adalet sistemine girmelerinin yarattığı yasal dezavantajın önüne geçilecektir. CİSST, bu boşluğun giderilmesi ve çocukluktan gençliğe geçişte mevzuattaki bu uçurumun ortadan kaldırılması için Nisan 2021’de Kamu Denetçiliği Kurumu’na çocukken tutuklanıp cezaları 18 yaşını doldurduktan sonra kesinleşen kişilerin de tıpkı cezası çocukken kesinleşen kişiler gibi açık ceza infaz kurumlarına gönderilmeleriyle ilgili yönetmelik değişikliği talepli bir başvuru yapmıştır. Söz konusu başvuru, bu raporun yazım tarihinde henüz sonuçlanmamıştır.

Yukarıda anılan stratejik planda çocuk ve gençlik ceza infaz kanunu tasarısının hazırlanmasından bahsedilmektedir. Suçu işlediği iddia edilen yaş 18 yaşın altında olsun ya da olmasın bir gencin adalet sistemine dahil olmasına ilişkin halihazırda herhangi bir sosyal politika belirlenmemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre 2019 yılı içinde 15-34 yaş arası ceza infaz kurumuna giren kişi sayısı, toplam kişi sayısının %49’unu¹⁶ oluşturmaktadır. Bu oran gençlik ceza adalet politikasının çalışılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Gençlik alanında yürütülecek çalışmalar, çocuk suçluluğuyla ve dolayısıyla çocukların hapsedilmesiyle de doğrudan ilgili olacaktır. Yapılacak en sağlıklı çalışma, sivil toplumun ve gençlerin katılımıyla gerçekleştirilecektir. Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kanunu tasarısının, 2015-2019 stratejik planında yer almasına rağmen, 2019-2023 stratejik planından çıkarıldığı görülmektedir.¹⁷

EN KISA SÜREDE GENÇLİK ADALET POLİTİKASI BELİRLENMELİ VE HALİHAZIRDAKİ TUTUKLU YA DA TUTUKSUZ YARGILANSIN, ÇOCUKKEN SUÇ İŞLEDİĞİ İDDİA EDİLEN KİŞİLER İÇİN İYİLEŞTİRİCİ ŞEKİLDE REVİZE EDİLMELİDİR.

Periyodik Raporda idam cezasının bir müeyyide olarak yer almadığı belirtilmiştir. İdam cezası olmadığı gibi Türkiye’de çocuklar hakkında müebbet ya da ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası da verilemez. Bununla birlikte, çocukların suçla ilişkilendikleri dönemde haklarında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin gerektiği gibi uygulanmaması; suç ortamından uzaklaşamadıkları için daha fazla sayıda suç eyleminden yargılanmaları ve çok sayıda süreli hapis cezasına mahkum edilmeleri sonucunu doğurur. Bu eylemlerden alınan cezalar toplandığında insan ömründen uzun hapsedilme süreleriyle karşılaşılacaktır. Süreli hapis cezalarında koşullu salıverilme süresi azami 28 yıl sonunda başlar. Mevzuatta ömür boyu hapis cezası olmasa da 28 yıllık hapsedilme süresi, hapis cezasını onarıcı adaletin bir parçası olarak görmeyi olanaksız kılmaktadır. Özellikle çocuklar için bu kadar uzun süreyle hapsedilme, tahliye sonrasındaki yaşamı çok daha zor hale getirmektedir.

Çocukların bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve toplumla bü-

16. TÜİK Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019

17. T.C. Adalet Bakanlığı Stratejik Planı [https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20\(2019-2023\)%2023.10.2020.pdf](https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/27102020154519Stratejik%20Plan%20(2019-2023)%2023.10.2020.pdf) Erişim Tarihi: 14.02.2022

KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLER, SUÇU ÖNLEME HEDEFİYLE DE REVİZE EDİLMELİ VE UYGULANMALIDIR.

tünleşmeleri (madde 39) açısından Periyodik Raporda çok yönlü çalışmalar yürütüldüğü bilgisi yer almaktadır. Ancak, özellikle kapalı hapisaneler, çocukların bedensel ve ruhsal sağlığı için ihtiyaçlarına uygun olmayan kurumlardır. Tablo 2 ve 3'te çocuk hapisanelerinin lokasyonlarına bakıldığında pek çok çocuğun ailesinden, okulundan, avukatlarından ve yargılama dosyalarından uzakta tutuluyor olduğu sonucu çıkarılabilir. Kapalı hapisanedeki çocuklar örgün eğitimden yararlanamamaktadır. Aileleriyle telefon ve ziyaretçi görüş hakları çok sınırlıdır. Boş zaman

aktiviteleri ve kültürel faaliyetlere erişim, tutuldukları hapisanelerin idaresinin çocuk hakları bilincine bağlıdır. Yaptıkları telefon görüşmeleri, izledikleri televizyon kanalları, yazdıkları mektuplar idarenin denetimi altındadır. Çocuklar, oldukça geniş bir skalada disiplin cezalarıyla karşılaşmakta, bir çocuğun öz bakımını yerine getirmemesi dahi mevzuatta bir disiplin cezası olarak öngörülmektedir.¹⁸ Eğitimevindeki çocuklar için aileyle kurdukları iletişimin daha sık ve rahat olduğu, duruma göre örgün öğretime katılabildiği alanlar açılrsa da denetim ve sınırlılıklar çok benzerdir. Bu durumda hapisanelerin yapısı, kuraları, çocukların uzun tutukluluk süreleriyle ya da uzun hapis cezalarıyla bu kurumlarda tutulmaları; bedensel ve ruhsal bakımdan sağlıklarına yeniden kavuşmaları ya da toplumla bütünleşmeleri amacına tam ters etki yaratacak sonuçlar doğurmaktadır. Periyodik Raporda planlı uygulandığı belirtilen psiko-sosyal destek ve müdahale programlarının içerik ve etki değerlendirmesi yapılamamaktadır. Zira CTE, faaliyet raporu yayınlamadığı gibi bu programların sonuç çıktılarını da paylaşmamaktadır.¹⁹

ÇOCUKKEN SUÇ İŞLEDİĞİ İDDİASIYLA HAPSEDİLEN KİŞİLER İÇİN SÜRELİ HAPİS CEZALARINDA ASGARİ KOŞULLU SALIVERİLME SÜRESİ GÖZDEN GEÇİRİLMELİ, İNFAZ SİSTEMİNDE DİŞ DÜNYAYLA UYUMU GÜÇLENDİRECEK DENETİMLİ SERBESTLİK MODELLERİNİN BENİMSENMELİDİR.

HAPİSHANELER, ÇOCUK HAKLARINA UYGUN KURUMLAR OLMADIĞINDAN ÇOCUKLARIN HAPSEDİLMESİ PRATIĞINDEN VAZGEÇİLMELİ, BMÇHS MADDE 37 ODAĞINDA GEREKLİ YASAL DÜZENLEMELER YAPILMALIDIR.

18. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun madde 46'ya göre bir çocuğun kendi yaşam alanının temizliğini yapmamakta ısrar etmesi, disiplin cezası sebebidir.

19. CTE'nin yayınladığı son faaliyet raporu, 2016 yılına aittir. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/19> Erişim Tarihi: 28.01.2022

UNUTULAN BİR BAŞLIK: İHLALLERLE MÜCADELE

Periyodik Rapor bu haliyle yaşanmış hak ihlalleri ya da mevzuat düzenlemeleri dolayısıyla yaşanabilecek hak ihlallerine ilişkin bir veri içermemektedir. Sivil toplum ya da meslek örgütleri tarafından bağımsız izlemelerin yapılamaması, mevcut izleme mekanizmalarının faaliyetlerinde çocuk haklarının yer almaması, çocuk mahpusların dış dünyayla son derece sınırlı iletişim kurabilmesi ve hapisanede hak temelli bağımsız desteğe erişememeleri hapisanelerde yaşanan hak ihlallerinin tespit edilememesine, dolayısıyla önlenememesine neden olmaktadır.

Bir çocuk, hapisaneye gönderildiği ilk andan itibaren BMÇHS'deki haklarının pek çoğundan mahrum bırakılır. Bu, mevzuatın izin verdiği bir durumdur. Mevzuatta başlayan bu sorunun uygulamada nasıl bir yansıma bulduğu gözlemlenmelidir. CİSST'in 2015-2017 yıllarını kapsayan izleme faaliyetlerinde; işkence ve kötü muamele, sağlıklı gıdaya erişim, başka hapisanelere zorunlu sevk, çocuk ölümleri, intihar girişimleri, akran şiddeti gibi konularda ihlal iddialarına ulaşılmış ve bununla ilgili denetim mekanizmalarına insan hakları başvurularında yer almaktadır.²⁰ 2018-2021 yıllarını kapsayan izleme faaliyetlerinde ise çocukların (ya da çocukken hapsedilip de 18 yaşını dolduran gençlerin) açık ceza infaz kurumlarına ayıramamaları, uzak hapisanelerde tutuldukları için aileleriyle görüşememeleri, hapisanedeki çocuk ölümleri, hastaneye sevk taleplerinin yerine getirilmemesi ve kurs ve etkinliklerden faydalanamamaları konularında denetim mekanizmalarına başvurular yapılmıştır.²¹

ÖZELLİKLE HAKLARINDA ETKİLİ BİR KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİR UYGULANMAMIŞ, ADLİ UZMANLAR TARAFINDAN RİSK VE İHTİYAÇ ANALİZİ YAPILMAMIŞ ÇOCUKLARIN HAPSEDİLMESİNİN ÖNÜNE GEÇİLMELİ, TUTUKLULUK YERİNE ADLİ KONTROL ŞARTLARI ÇOCUKLAR İÇİN ÖNCELİKLİ OLARAK UYGULANMALIDIR. ÇOCUKLARA ÖZGÜ ADLİ KONTROL VE DENETİMLİ SERBESTLİK MODELLERİ ARTIRILMALIDIR.

ÇOCUK MAHPUSLARIN AVUKATLARIYLA, SİVİL TOPLUM KURULUŞLARIYLA, ÇOCUK HAKLARI ALANINDA ÇALIŞAN HUKUKÇULARLA (ÖRNEĞİN BAROLARIN ÇOCUK HAKLARI MERKEZLERİ) DİNLEMeye TABİ OLMADAN ÜCRETSİZ VE SINIRSIZ İLETİŞİM KURABİLECEĞİ KANALLAR OLUŞTURULMALIDIR.

CİSST'e ulaşan ihlal iddiaları, yalnızca iletişim

20. CİSST Çocuk Mahpuslar Raporu, Kasım 2017 <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/cocuk-mahpuslar-raporu-min-2017.pdf> Erişim tarihi: 28.01.2022

21. Veriler, CİSST'in veri tabanından ve yayınladığı yıllık raporlarından alınmıştır. https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst_yillik_rapor_2019_TR-1.pdf , https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst_annual_report.pdf Erişim Tarihi: 14.02.2022

kurulabilen sınırlı sayıdaki çocuk mahpustan ve ailelerinden edinilmektedir. Sivil toplumu tanımayan, haklarının kapsamını bilmeyen, özellikle işkence ve zalimane davranış iddialarında misilleme ihtimali dolayısıyla yaşadığı sorunları aktaramayan çocuk mahpusların sayısının CİSST'in ulaştığı çocuk mahpuslardan çok daha fazla olduğu hatırlanmalıdır.

Çocuk mahpusların maruz kaldığı hak ihlallerinin izlenmesi ve önüne geçilmesi, çocukların dış dünyayla iletişimlerinin güçlendirilmesi, mevcut izleme kurullarının ve sivil toplumun hapishane içinde izleme yapması, çocukların ve ailelerinin çocuk adalet politikası odağında adli desteğe erişiminin sağlanması ile mümkündür.

ÇOCUKLARIN HASTANE SEVKLERİ, KULLANDIKLARI İLAÇLAR, DOKTOR RAPORLARI, ALDIKLARI DİSİPLİN CEZALARI, TALEP DİLEKÇELERİ VB. VASİLERİ, AİLELERİ VE AVUKATLARININ ULAŞABİLECEĞİ BİR SİSTEMDE TUTULARAK ÇOCUĞUN MARUZ KALDIĞI DURUMLAR HAKKINDA YAKINLARININ DÜZENLİ BİLGİ EDİNMESİ SAĞLANMALIDIR.

DENETİM MEKANİZMALARI, KENDİLERİNE ULAŞAN İNSAN HAKLARI BAŞVURULARINDA VE HAK İHLALİ İDDİALARINDA BAĞIMSIZ VE TARAFSIZ İZLEMELER YAPMALI, GEREKTİĞİNDE İHBARDA BULUNMALI, ADLİ VE İDARİ SÜREÇLERİ TAKİP ETMELİDİR.

ÇOCUK ADALET SİSTEMİ ALANINDA ÇALIŞAN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN HAPİSHANELERDE HAK TEMELLİ İZLEME FAALİYETLERİ YAPMASI İÇİN SİVİL TOPLUMU DA KAPSAYICI BİR POLİTİKA BENİMSENMELİDİR.

ÇOCUK HAPİSHANELERİNDE ADLİ DESTEK BÜROLARI KURULARAK ÇOCUKLARIN YARGILAMA DOSYALARI DIŞINDA İHTİYAÇ DUYDUĞU DANIŞMANLIKLAR DA VERİLMELİDİR.

SONUÇ

Çocuk mahpusların uğradığı hak ihlalleri, mevzuatta kapsayıcı olmayan düzenlemelerle başlar ve uygulamada hapisane idarelerinin standardize olmayan muameleleriyle devam eder. Bu hak ihlallerinin önüne geçilmesi için en başta yargı organlarının tutuklama tedbiri ve hapis cezası yerine alternatif denetim sistemlerine yönelmeleri gerekir. Çocuk ve gençlik ceza adalet sisteminde hapsedmenin yerini alternatiflerine bırakana kadar çocuk mahpusların BMÇHS ve ilgili metinlerdeki haklarına erişmeleri garanti altına alınmalıdır. Bu sebeple -raporun Periyodik Raporun tamamlayıcısı olma özelliğinin yanı sıra- raporda yer alan tavsiyelerin alandaki sivil toplum örgütleri, meslek örgütleri, yasa yapıcılar ve uygulayıcılarıyla da paylaşılmasıyla çocuk mahpusların haklarının korunmasında işbirliği ve dayanışma amaçlanmaktadır.

EK: TAVSİYE LİSTESİ

TAVSİYE LİSTESİ

A. İzleme kurulları, çocukla iletişim becerileri ve çocuk hakları bilinci gelişmiş uzmanlardan oluşturulmalı ve BMÇHS'deki hakların temel alınacağı bir kontrol listesiyle herhangi bir ihbara gerek olmaksızın periyodik olarak ve çocukların misillemeye maruz kalmayacağı garanti altına alınarak izleme ve kontrol ziyaretlerinde bulunmalıdır.

B. 0-6 yaş arası çocuklarıyla tutulan tutuklu kadınlar için tutuklamaya alternatif denetimli serbestlik tedbirleri zorunlu hale getirilmeli, hükümlü kadınlar için ise alternatif infaz yöntemleri uygulanmalıdır. Hem alternatif tedbirlerde hem de anne-çocuk ünitesinden faydalanmada annelerin suç tipi dikkate alınmaksızın infazda eşitlik sağlanmalıdır.

C. En kısa sürede gençlik adalet politikası belirlenmeli ve tutuklu ya da tutuksuz yargılansın, çocukken suç işlediği iddia edilen kişiler için kapsayıcı şekilde revize edilmelidir.

D. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, suçu önleme hedefiyle de geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

E. Çocukken suç işlediği iddiasıyla hapsedilen kişiler için süreli hapis cezalarında asgari koşullu salıverilme süresi gözden geçirilmeli, infaz sisteminde dış dünyayla uyumu güçlendirecek denetimli serbestlik modelleri benimsenmelidir.

F. Hapishaneler, çocuk haklarına uygun kurumlar olmadığından çocukların hapsedilmesi pratiğinden vazgeçilmeli, BMÇHS madde 37 odağında gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

G. Özellikle haklarında etkili bir koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmamış, adli uzmanlar tarafından risk ve ihtiyaç analizi yapılmamış çocukların hapsedilmesinin önüne geçilmeli, tutukluluk yerine adli kontrol şartları çocuklar için öncelikli olarak uygulanmalıdır. Çocuklara özgü adli kontrol ve denetimli serbestlik modelleri artırılmalıdır.

H. Çocuk mahpusların avukatlarıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla, çocuk hakları alanında çalışan hukukçularla (örneğin baroların çocuk hakları merkezleri) dinlemeye tabi olmadan ücretsiz ve sınırsız iletişim kurabileceği kanallar oluşturulmalıdır.

İ. Denetim mekanizmaları, kendilerine ulaşan insan hakları başvurularında ve hak ihlali iddialarında bağımsız ve tarafsız izlemeler yapmalı, gerektiğinde ihbarda bulunmalı, adli ve idari süreçleri takip etmelidir.

J. Çocukların hastane sevkleri, kullandıkları ilaçlar, doktor raporları, aldıkları disiplin cezaları, talep dilekçeleri vb. vasıleri, aileleri ve avukatlarının ulaşabileceği bir sistemde tutularak çocuğun maruz kaldığı durumlar hakkında yakınlarının düzenli bilgi edinmesi sağlanmalıdır.

K. Çocuk adalet sistemi alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin hapishanelerde hak temelli izleme faaliyetleri yapması için sivil toplumu da kapsayıcı bir politika benimsenmelidir.

L. Çocuk hapishanelerinde adli destek büroları kurularak çocukların yargılama dosyaları dışında ihtiyaç duyduğu danışmanlıklar da verilmelidir.

CİSST çalışmalarından haberdar olmak için sosyal medya hesaplarımızı takip edebilir ve bizimle iletişime geçebilirsiniz.

İletişim Bilgileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST)

Caferağa Mahallesi, General Asım Gündüz Caddesi, 34710, No 68/9,
Kadıköy/ İstanbul / Türkiye

+90 216 450 50 05

info@cisst.org.tr

Bizi Takip Edin

@cisstsocial

@cistderneği

CİSST

cisst.org.tr

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Hapiste Çocuk

@hapistecocuk

hapistecocuk.cisst.org.tr

Herhangi bir şikayet, öneri ya da yorumunuz için geribildirim@cisst.org.tr mail adresini kullanabilirsiniz.

CISST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ